

มานุษยวิทยากับการเป็นพลเมืองโลก Anthropology and Cosmopolitanism

ความหมายของการเป็นพลเมืองโลก

การทำความเข้าใจแนวคิด “การเป็นพลเมืองโลก” (Cosmopolitanism) จำเป็นต้องแยกออกจากประเด็นโลกาภิวัตน์ (Werbner, 2008; 2015) เนื่องจากบริบทและเงื่อนไขของการเป็นพลเมืองโลกมิใช่การเคลื่อนตัวข้ามชาติของกิจกรรมเศรษฐกิจ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การหมุนเวียนของทุนและเงินตรา แต่คุณลักษณะของการเป็นพลเมืองโลกวางอยู่บนความรู้สึกเห็นใจ เข้าใจ อดทนอดกลั้นและเคารพความต่างทางวัฒนธรรม เป้าหมายของการเป็นพลเมืองโลกจึงเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงและเข้าถึงวัฒนธรรมของคนอื่นซึ่งอาศัยการสนทนาอย่างเป็นมิตร โอบอ้อมอารีย์ สามารถเห็นคุณค่าของคนอื่น ทำกิจกรรมและใช้ชีวิตร่วมกับคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่นำความต่างมาเป็นการขัดแย้ง แต่เป็นแกนกลางเพื่อเรียนรู้ที่จะเคารพซึ่งกันและกันเสมือนการอยู่ในชุมชนที่เต็มไปด้วยคนจากต่างถิ่นต่างที่ ในการศึกษาของ Beck (2006) Conversi (2000) และ Hall (2008) ชี้ให้เห็นว่าการเป็นพลเมืองโลกมิใช่กลไกเชิงอำนาจที่ถูกบงการและควบคุมโดยระบอบเสรีนิยมใหม่หรือลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่ของตะวันตก ในทางกลับกัน การเป็นพลเมืองโลกมีมิติที่มักจะถูกมองข้ามไปจากคำอธิบายกระแสหลัก นั่นคือ การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารข้ามแดนระหว่างคนท้องถิ่นที่อยู่ในวัฒนธรรมที่ต่างกัน วิธีการนี้คือรูปแบบใหม่ของการสร้างชีวิตทางสังคมและการเผชิญหน้ากันอย่างสร้างสรรค์

Hannerz (1992) อธิบายว่าชีวิตของผู้อพยพและแรงงานข้ามชาติที่ยากจน แตกต่างจากชีวิตของนักท่องเที่ยวที่มีเงินใช้จ่ายสำหรับแสวงหาความสุขจากการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ชีวิตของคนสองกลุ่มนี้คือภาพสะท้อนของการเคลื่อนข้ามพื้นที่ของมนุษย์ที่ไม่ได้เป็นไปแบบเท่าเทียมกัน กล่าวคือ กลุ่มผู้อพยพและแรงงานข้ามชาติจะเดินทางไปแสวงหาอาชีพและความมั่นคงในพื้นที่ที่เป็นแหล่งงานและมีทางเลือกที่มากกว่าบ้านเกิดของตน ซึ่งการไปอยู่ในประเทศมิได้มีความสุขสบาย แต่เต็มไปด้วยความยากแค้นและเสี่ยงต่อการถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม แต่ชีวิตของนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวตะวันตกที่ใช้เวลาว่างและเงินส่วนตัวเดินทางไปใช้จ่ายและพักผ่อนอย่างสุขสำราญในดินแดนที่แปลกตา ข้อสังเกตของ Hannerz (1992) ตอกย้ำว่าชาวตะวันตกคือผู้ที่แสวงหาประโยชน์จากคนที่ด้อยโอกาสในประเทศที่ยากจน

อย่างไรก็ตาม Werbner (2015) ตั้งข้อสังเกตว่าชนชั้นแรงงานชาวปากีสถานที่ทำงานในประเทศร่ำรวยในตะวันออกกลาง พวกเขาสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนแรงงานต่างชาตินี้มีวัฒนธรรมต่างกันดีเป็นอย่างไรดี ในแคมป์คนงานก่อสร้างที่ประกอบด้วยแรงงานที่อพยพมาจากประเทศต่าง ๆ คนเหล่านี้ล้วนมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และศาสนาที่แตกต่างกัน แต่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันโดยที่ยังคงเคารพความแตกต่างของกันและกัน ในแง่นี้ การเป็นพลเมืองโลกจากประสบการณ์ของชนชั้นแรงงานที่เดินทางมาอยู่ร่วมกันภายใต้

โครงสร้างเศรษฐกิจทุนนิยมข้ามชาติ สะท้อนให้เห็นวิธีการที่คนต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้อัตลักษณ์ของผู้ใช้แรงงานซึ่งมักจะมีที่พำนักในเขตเมืองใหญ่ซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญ เมืองใหญ่ ๆ ในโลกปัจจุบันจึงกลายเป็นพื้นที่เปิดที่มีคนต่างวัฒนธรรมเข้ามาพบเจอกัน ในเมืองที่เต็มไปด้วยกลุ่มคนที่แตกต่างกันทางชนชั้นและเชื้อชาติ ย่อมจะมีการรวมกลุ่มทางสังคมในแบบใดแบบหนึ่ง กลุ่มคนที่มารวมตัวและอาศัยอยู่ร่วมกันเช่นแคมป์คนงานก่อสร้าง ผู้ค้าขายในตลาด หอพักของนักศึกษาต่างชาติ ชุมชนของแรงงานอพยพ ชุมชนของผู้ลี้ภัย ชุมชนของนักธุรกิจต่างชาติ ตัวอย่างเหล่านี้คือปรากฏการณ์ของการเป็นพลเมืองโลก

การเป็นพลเมืองโลกกับการเปิดกว้างทางสังคม

Singerman and Amar (2006) ยกตัวอย่างการเคลื่อนไหวทางสังคมในกรุงโคโร ประเทศอียิปต์ ที่ประชาชนออกมาต่อต้านการทำสงครามในอิรักในปี 2003 และเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลปฏิรูปรัฐธรรมนูญในปี 2005 การเคลื่อนไหวของประชาชนนี้คือการบ่งชี้ถึงสิทธิในการเป็นพลเมืองซึ่งประชาชนมิได้เป็นเพียงผู้ที่ถูกควบคุมและยอมจำนนต่ออำนาจรัฐ แต่ประชาชนมีสิทธิต่อต้านและเรียกร้องให้รัฐแก้ไขกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต การรวมตัวเพื่อเคลื่อนไหวของประชาชนในอียิปต์มีทั้งกลุ่มนักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน นักสตรีนิยม สื่อมวลชน ชนชั้นแรงงานและกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ การรวมกลุ่มของประชาชนเหล่านี้เป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของพลเมืองโลกที่พยายามเชื่อมโยง และแสวงหาเครือข่ายของคนในชาติอื่น ๆ ที่พบเจอปัญหาสังคมในแบบเดียวกัน และนำคนเหล่านั้นเข้ามาในเครือข่ายเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม Singerman and Amar (2006) กล่าวว่า การรวมตัวของประชาชนจากหลายเชื้อชาติคือการก่อตัวของโลกที่ประกอบขึ้นจากคนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งท้าทายอำนาจศูนย์กลางที่ชาติตะวันตกเคยผูกขาด

Zubaida (1999) กล่าวว่าตัวอย่างเมือง Alexandria ของอียิปต์ เป็นเมืองท่าการค้าสำคัญที่มีคนต่างวัฒนธรรมเข้ามาอาศัยและทำมาหากิน ทั้งพ่อค้าชาวตะวันตก แรงงานจากตะวันออกกลาง และคนท้องถิ่นต่างอาศัยอยู่ในเมือง Alexandria จนกระทั่งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่ออียิปต์ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ วัฒนธรรมของคนผิวขาวก็เข้ามามีอิทธิพลต่อคนท้องถิ่น ชาวอังกฤษกลายเป็นชนชั้นปกครองและมีอำนาจเหนือชาวอียิปต์ จนกระทั่งในปี 1956 ชาวอียิปต์รวมตัวเพื่อต่อสู้และผลักดันให้อังกฤษล่าถอยออกไปจากประเทศ หลังจากนั้น ผู้นำอิสลามเข้ามาปกครองอียิปต์ภายใต้นโยบายเชิดชูชาวมุสลิมและลดทอนบทบาทของชาวต่างชาติ จนถึงทศวรรษ 2000 ชาวอียิปต์รุ่นใหม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิและประชาธิปไตย ในช่วงนี้คนรุ่นใหม่อาศัยเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ข้ามชาติและวัฒนธรรมบริโภคเป็นกลไกสำหรับการต่อสู้กับรัฐบาลอนุรักษ์นิยม เป็นภาพสะท้อนคู่ขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองที่ยึดมั่นในหลักศาสนาอิสลามที่แข็งกร้าวกับคนรุ่นใหม่ที่แสวงหาเสรีภาพในการใช้ชีวิต ตัวอย่างเมืองโคโรของอียิปต์ที่มีคนต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมากคือบทเรียนที่ทำให้

เห็นว่าในช่วงเวลาต่าง ๆ การรวมตัวของคนที่หลากหลายดำเนินไปพร้อมกับกฎระเบียบของรัฐที่พยายามสร้างบรรทัดฐานและกีดกันความหลากหลายของความเป็นพลเมืองในชาติ

Foucault (1990) อธิบายความเป็นเมืองในสมัยกรีกโบราณ พลเมืองจะมีชนชั้นและสถานะที่ตายตัว ผู้ชายจะแสดงบทบาททางสังคมของตนเองผ่านการสร้างวินัยและการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่สังคมคาดหวัง ความรับผิดชอบในหน้าที่จึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการแสดงความเป็นชายที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี การควบคุมตัวเองจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นจริยธรรมของผู้ชายชาวกรีก แต่หลังจากที่กรีกถูกปกครองด้วยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ เมืองต่าง ๆ ในกรีกเปิดรับคนต่างแดนเข้ามาอาศัยทำให้เมืองเต็มไปด้วยคนต่างเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกับชาวกรีก สภาวะดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานะของผู้ชายที่มีมาแต่เดิม นั่นคือการลดช่องว่างของสถานะ คนแต่ละคนสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน วิธีคิดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองจะเปลี่ยนจากการสร้างยศฐาบรรดาศักดิ์ ไปสู่การสร้างความสามารถของบุคคล Foucault เชื่อว่าการเปลี่ยนวิธีคิดนี้ทำให้สำนึกเกี่ยวกับการมีตัวตนทางสังคมมิได้วางอยู่บนความต่างของฐานะ แต่วางอยู่บนวิธีการทำงานและการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินสิ่งต่าง ๆ จุดเปลี่ยนนี้คือรากฐานของลัทธิสโตอิกที่ก่อตัวในช่วง 300 ปีก่อนคริสตกาล ลัทธิสโตอิกเชื่อในสติปัญญาและกฎของธรรมชาติ การควบคุมอารมณ์จะเป็นสิ่งสำคัญโดยช่วยให้การตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและยุติธรรม เป้าหมายสำคัญของลัทธิสโตอิกคือเสรีภาพ ความเท่าเทียมและการให้ความสำคัญกับความคิดของปัจเจก ลัทธินี้แพร่หลายมากในสมัยโรมันที่เปิดกว้างรับเอาชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง สังคมโรมันจึงเต็มไปด้วยพ่อค้า นักคิด และนักเดินทางจากเชื้อชาติต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการสร้างศิลปวิทยาการและความรู้ที่หลากหลาย

ในยุคที่ระบบทุนนิยมกำลังเติบโตและมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ เมืองต่าง ๆ ในตะวันตกล้วนเต็มไปด้วยกลุ่มคนที่มีอาชีพที่หลากหลาย Simmel (1950) อธิบายว่าปัจเจกบุคคลที่อาศัยในเมืองที่พึ่งพาระบบเศรษฐกิจทุนนิยม คนแต่ละคนจำเป็นต้องพึ่งตัวเองสูงโดยการแสวงหาความรู้ พัฒนาทักษะการทำงานให้เก่งและเชี่ยวชาญเพื่อที่จะมีงานทำและมีรายได้ที่มั่นคงในองค์กรทางธุรกิจ สภาพชีวิตเมืองแบบทุนนิยมจึงเต็มไปด้วยการแข่งขันที่สูง ผู้ที่มีเงินเท่านั้นที่จะสามารถความสนุกกับการอาศัยอยู่ในเมืองที่ต้องจ่ายและซื้อสินค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต ในแง่นี้ ชีวิตคนเมืองจึงเต็มไปด้วยแรงกดดัน ความสัมพันธ์ที่ผู้คนมีต่อกันจึงวางอยู่บนผลประโยชน์ทางเงินตราและวัตถุมากกว่าจะเป็นเรื่องของสภาพจิตใจและความรู้สึก Simmel เชื่อว่าเมืองคือพื้นที่สังคมที่สร้างมนุษย์ให้แปลกแยกและกลายเป็นศัตรูต่อกัน คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเท่าๆกันจะรวมกลุ่มกัน ในขณะที่คนต่างฐานะจะแยกขาดออกจากกัน เงินจะกลายเป็นสัญลักษณ์และตัวชี้วัดแบบแผนทางสังคมของมนุษย์ Wirth (1938) เคยเสนอว่าวิธีที่จะทำให้คนเมืองลดช่องว่างทางสังคมและมีความสุขมากขึ้น คือการสร้างกลุ่มและทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการร่วมกัน

เมืองและพื้นที่ของคนต่างวัฒนธรรม

Werbner (2015) อธิบายว่าเมืองคือพื้นที่สังคมที่มีคนต่างกลุ่มเข้ามาอาศัยและอพยพย้ายออกตลอดเวลา และอาจเป็นสิ่งที่สั่นคลอนและรบกวนผู้อาศัยที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งคิดว่าคนแปลกหน้าหรือคนต่างชาติที่เข้ามาอาศัยในเมือง คือคนที่ก่อความไม่สงบและทำลายกฎระเบียบ ชุมชนของแรงงานและผู้อพยพที่ประกอบขึ้นจากคนต่างเชื้อชาติจึงเป็นสิ่งที่คนเมืองที่เป็นเจ้าของดั้งเดิมรู้สึกไม่ปลอดภัย Diouf (2000) กล่าวว่ากลุ่มพ่อค้า Mouride ในประเทศเซเนกัลมีชุมชนของตนเองและแยกขาดจากการอยู่ร่วมกับคนกลุ่มอื่น เช่นเดียวกับพ่อค้าชาวจีนที่ร่ำรวยที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ทั่วโลก เป็นกลุ่มคนที่คบค้าสมาคมเฉพาะคนจีนด้วยกัน (Ong, 1998) ในการศึกษาของ Nonini (1997) ชี้ว่าแรงงานชาวมาเลเซียเชื้อสายจีนที่อพยพไปทำงานทำในประเทศญี่ปุ่น คนกลุ่มนี้ก็มีชุมชนของตนเองโดยไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับชาวญี่ปุ่นที่เป็นเจ้าของประเทศ การศึกษาของ Sakai (2000) พบว่าชาวญี่ปุ่นที่อพยพไปทำงานธนาคารในประเทศอังกฤษมีการรวมตัวแยกขาดจากคนกลุ่มอื่น ๆ Werbner (2002) กล่าวว่าคนพลัดถิ่นที่มีฐานะดีซึ่งย้ายไปอาศัยในต่างประเทศ พวกเขา มักจะแปลกแยกจากวัฒนธรรมที่อยู่รอบ ๆ ตัว ทำให้เกิดการใช้ชีวิตที่แยกขาดจากคนกลุ่มอื่น ๆ

Riccio (2004) พบว่าชาวเซเนกัลที่อพยพไปทำงานในประเทศอิตาลี พวกเขา คิดว่าเป็นประสบการณ์ที่ทำให้ได้พบสิ่งใหม่ที่ต่างไปจากเดิม เช่นเดียวกับชาวจีนที่เกิดในประเทศอินโดนีเซีย พวกเขาพร้อมรับวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน (Ang, 2001) ในความคิดของ Hawkins (2010) เชื่อว่าประสบการณ์เกี่ยวกับการแบ่งแยกหรือการอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรมเป็นประสบการณ์เฉพาะกลุ่ม เช่น พ่อค้าคิดว่าความสามารถในการสื่อสารพูดคุยกับคนต่างชาติและนักท่องเที่ยวได้คือสิ่งที่สำคัญ เพราะจะช่วยให้เขาสามารถค้าขายได้ง่าย อย่างไรก็ตาม พ่อค้าจะสร้างสัมพันธ์กับชาวต่างชาติเฉพาะในกรณีที่กำลังขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว Stoller (2002) ตั้งข้อสังเกตว่าการที่พ่อค้าแม่ค้ายินยอมที่จะพูดคุยสื่อสารกับคนต่างชาติซึ่งดูเหมือนจะเป็นคนที่มีวัฒนธรรมต่างจากเขาอย่างสิ้นเชิง แต่ภายใต้การทำธุรกิจและการแสวงหารายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ พ่อค้าแม่ค้าก็จำเป็นต้องพูดคุยกับคนเหล่านั้น ขณะที่นักท่องเที่ยวมองว่าการเจรจากับคนท้องถิ่นจะช่วยทำให้การอยู่อาศัยในต่างแดนประสบความสำเร็จ Fumanti (2010) อธิบายว่าชาวกานาที่อพยพไปเป็นแรงงานในอังกฤษ พวกเขาพยายามปฏิบัติตามกฎหมายของอังกฤษอย่างเคร่งครัดเพื่อที่จะได้รับเงินช่วยเหลือในการดำรงชีวิต ในกรณีนี้ทำให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรมเกิดขึ้นผ่านการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกับผู้ปกครองที่ใช้กฎหมายควบคุมพลเมือง

ปัจจุบัน พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมในเมืองต่างๆทั่วโลกคือสภาพสังคมที่คนต่างชาติเข้ามาทำงานและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดความเป็นพลเมืองโลกที่วางอยู่บนระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและชีวิตของแรงงานที่มีรายได้น้อย (Hall, 2008; Parry, 2008) Agier (2016) ชี้ให้เห็นว่าสถานการณ์โลกปัจจุบัน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับพรมแดนของชาติและเส้นแบ่งของ

ประเทศ เนื่องจากมนุษย์มีการเคลื่อนข้ามพื้นที่ตลอดเวลา การติดต่อและการรวมตัวทางสังคมของกลุ่มคนต่าง ๆ ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ที่ไปไกลกว่าเรื่องการเป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน เช่น กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มาจากหลายส่วนของโลกต่างมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน แต่พวกเขามีจุดร่วมในชะตาชีวิตที่คล้ายกัน แรงงานซึ่งเดินทางย้ายออกจากที่อยู่เดิมไปอาศัยในพื้นที่ใหม่เพื่อประกอบอาชีพ ล้วนเป็นผู้ที่มีสังคมที่ซับซ้อน ดังนั้น โลกที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่ได้ภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจทุนนิยม คนท้องถิ่นต่างๆที่เสียเปรียบจำเป็นต้องแสวงหาอาชีพและแหล่งรายได้ หรือแม้แต่หาที่อยู่ที่ปลอดภัยเพื่อที่จะสร้างชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม ปรากฏการณ์นี้ทำให้ลักษณะความเป็นพลเมืองโลกขยายตัวในเขตเมืองใหญ่ที่เป็นแหล่งหารายได้

อย่างไรก็ตาม Agier (2016) Olwig and Olwig (2021) อธิบายว่าชาติสมัยใหม่พยายามสร้างนโยบายแบ่งแยกและกีดกันผู้อพยพและแรงงานข้ามชาติ ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ผลักไล่ให้ผู้ด้อยโอกาสกลายเป็นคนชายขอบ ตัวอย่างกลุ่มแรงงานข้ามชาติสะท้อนให้เห็นว่า ตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์ของพวกเขามีได้ยึดติดอยู่กับถิ่นกำเนิดและภูมิลำเนาเดิม แต่แรงงานข้ามชาติสามารถสร้างอัตลักษณ์เชิงซ้อนที่มีทั้งความเป็นเชื้อชาติ สำนึกทางวัฒนธรรม ลักษณะสังคมและการทำมาหากินในพื้นที่ใหม่ ชีวิตและกระบวนการสร้างตัวตนที่ไม่ติดพื้นที่ของกลุ่มแรงงานคือภาพสะท้อนของการมีชีวิตอยู่ในโลกที่เคลื่อนตัวข้ามเขตแดนชาติตลอดเวลา

ข้อจำกัดของแนวคิดพลเมืองโลก

Wardle (2000, 2010) กล่าวว่าแนวคิด “พลเมืองโลก” (cosmopolitanism) ที่ใช้ในแวดวงวิชาการปัจจุบันมีเรื่องท้าทายเชิงระเบียบวิธีวิจัยและความหมายของคำ นักมานุษยวิทยาหลายคนได้นำคำ cosmopolitanism มาใช้ราวกับเป็นแนวคิดสากลที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์สังคมได้ทุกเงื่อนไขและทุกพื้นที่ กล่าวคือ มีความพยายามที่จะจัดระเบียบโลกภายใต้แนวคิด “พลเมืองโลก” ซึ่งเสมือนเป็นกฎเกณฑ์ใหม่ทางศีลธรรมที่สร้างชุมชนของมนุษย์ที่เป็นสากล (universal human community) เมื่อนักมานุษยวิทยาลงไปศึกษาและเก็บข้อมูลชุมชนของแรงงานต่างชาติในเมืองใหญ่ สิ่งที่ได้มักจะเป็นการค้นหาลักษณะร่วมกันของผู้ที่เป็นแรงงานจนทำให้มองข้ามความแตกต่างหลากหลายของคน รวมทั้งเงื่อนไขทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แวดล้อมอยู่กับชีวิตของแรงงาน เรื่องท้าทายคือ ความเป็นสังคมกับชีวิตส่วนตัวของปัจเจกภายใต้เครือข่ายความสัมพันธ์แบบใหม่ที่พบในกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมซึ่งมาอยู่อาศัยร่วมกันคืออะไร

ความเป็นพลเมืองโลกเปรียบเสมือนการเมืองของอัตลักษณ์ประเภทหนึ่งซึ่งนักมานุษยวิทยาเคยตั้งคำถามมาก่อนหน้านี้ ตัวอย่างการศึกษาของ Tremon (2009) ชี้ให้เห็นว่าชาวจีนพลัดถิ่นที่อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในเขตหมู่เกาะโพลินีเซียของฝรั่งเศสในมหาสมุทรแปซิฟิก ชาวจีนมีการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมเพื่อติดต่อสื่อสารและใช้ชีวิตร่วมกับคนพื้นเมือง ในขณะเดียวกันก็พยายามธำรงความเป็นคนจีนเอาไว้ ในแง่นี้การอาศัยอยู่ร่วมกับคนต่าง

วัฒนธรรมมิได้ทำให้อัตลักษณ์ของคนจีนเลือนหายไป เช่นเดียวกับการศึกษาของ Vink (2010) ชาวฮิวที่มีเชื้อสายฝรั่งเศสผสมกับคนท้องถิ่นในประเทศซูรินาม คนกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ร่วมและเป็นที่ยอมรับของชาวฮิวในสังคมตะวันตก แต่พวกเขาพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นฮิวที่นำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นของซูรินามมาใช้

Josephides and Hall (2014) พยายามเสนอว่าการเป็นพลเมืองโลกคือการเปิดกว้าง การเห็นอกเห็นใจ การยอมรับและสามารถอดกลั้นที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างหลากหลาย รวมทั้งยังทำให้เห็นว่าคุณสมบัติทุกคนในโลกล้วนต่างเผชิญหน้ากับความยากลำบากร่วมกัน ในขณะที่ Schiller and Irving (2015) ตั้งข้อสังเกตว่าในขณะที่นักวิชาการนำแนวคิด Cosmopolitanism มาอธิบายปรากฏการณ์ของการสร้างชุมชนของคนต่างวัฒนธรรม แต่สิ่งที่มองข้ามไปคือการพิจารณาว่าเป้าหมายของ Cosmopolitanism เป็นไปในทิศทางใด ใครคือผู้กำหนดความหมาย ประสบการณ์ของคนกลุ่มใดที่ถูกนำมาเป็นนิยามของการเป็นพลเมืองโลก และประสบการณ์ดังกล่าวต่างไปจากคนกลุ่มอื่นอย่างไร นอกจากนี้ ท่ามกลางสังคมที่กำลังเคลื่อนที่และปรับเปลี่ยนแบบแผนความสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา สิ่งที่เราเรียกว่า “พลเมืองโลก” คืออัตลักษณ์ที่สมบูรณ์และถาวรใช่หรือไม่ ความหมายของ Cosmopolitanism ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างไร และกลายเป็นเครื่องมือสำหรับการต่อสู้และแสวงหาเสรีภาพทางการเมืองอย่างไร

Irving and Reed (2010) กล่าวว่าแนวคิด Cosmopolitanism อาจเป็นระเบียบวิธีวิจัยประเภทหนึ่งซึ่งช่วยในการศึกษาชีวิตของมนุษย์ที่กำลังเผชิญหน้ากับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ในช่วงเวลาที่มนุษย์กำลังเผชิญกับความไม่แน่นอนและการแบ่งแยกทางสังคม การนำแนวคิด Cosmopolitanism มาเป็นเครื่องมือที่จะอธิบายประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างชุมชนแบบใหม่อาจทำให้เห็นวิธีที่มนุษย์กำลังสร้างนิยามการมีชีวิตทางสังคมที่ต้องเปิดรับผู้คนที่ไม่เหมือนกับเรา การเป็นพลเมืองโลกคือภาพสะท้อนของวาทกรรมที่บ่งชี้ว่าเครือข่ายของโลกกำลังก่อตัวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ (global-network-as-community) ซึ่งเป็นสิ่งที่นักวิชาการได้ประกอบสร้างขึ้น (Shirky, 2009) อย่างไรก็ตาม ความหมายของ Cosmopolitanism กำลังทำให้เกิดความเสี่ยงและความตึงเครียดแบบใหม่ ๆ และเปิดเผยให้เห็นรอยแยกเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ในพื้นที่ที่อยู่อาศัยซึ่งปราศจากความมั่นคง และวิธีการติดต่อสัมพันธ์กับคนแปลกหน้าที่คาดเดาไม่ได้ว่าจะดำเนินไปอย่างไร (Beck, 2006) สิ่งนี้คือสถานะที่ไม่แน่นอนที่ย้ำเตือนวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามระหว่าง “สังคม” กับ “ปัจเจกชน” ซึ่งในความรู้แบบตะวันตกได้แยกสองสิ่งนี้ขาดจากกัน อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์แบบ “พลเมืองโลก” คือกระจกสะท้อนพลวัตของตัวตนและสังคมที่ยังคงเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์อันยุ่งเหยิงที่มนุษย์จะต้องจัดการอยู่ตลอดเวลา (Latour, 2004)

ผู้เขียน

ดร.นฤพนธ์ ต้วงวิเศษ

ผู้จัดการฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เอกสารอ้างอิง

- Ang, I. (2001). *On Not Speaking Chinese*. London: Routledge.
- Beck, U. (2006). *The Cosmopolitan Vision* (trans. C. Cronin). Cambridge: Polity Press.
- Conversi, D. (2000). Cosmopolitanism and nationalism. In A. Leoussi and A.D. Smith (Eds.), *Encyclopaedia of Nationalism*. (pp. 34-39). Oxford: Transaction Books.
- Diouf, M. (2000). The Senegalese Murid trade diaspora and the making of a vernacular cosmopolitanism. *Public Culture*, 12 (3), 679-702.
- Foucault, M. (1990 [1984]). *The Care of the Self: The History of Sexuality Vol. 3*. Hammersmith: Penguin.
- Fumanti, M. (2010). 'Virtuous citizenship': Ethnicity and encapsulation among Akan-speaking Ghanaian Methodists in London. In M. Fumanti and P. Werbner (eds.), *The Moral Economy of the African Diaspora, special issue of African Diaspora*, 3 (1-2): 2-11.
- Hall, S. (2008). Cosmopolitanism, globalisation and diaspora. In P. Werbner (Ed.), *Anthropology and the New Cosmopolitanism: Rooted, Feminist and Vernacular Perspectives*. ASA Monograph No. 45. (pp. 345-361). Oxford: Berg.
- Hannerz, U. (1992). *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*. New York: Columbia University Press.
- Hawkins, S. (2010). Cosmopolitan hagglers or haggling locals? Salesmen, tourists, and cosmopolitan discourses in Tunis. *City and Society*, 22 (1). 1-24.
- Irving, A. & Reed, A. (2010). Is it useful to talk of a 'cosmopolitan method'? *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 18(4), 454-463.
- Josephides, L. & Hall, A. (Eds.). (2014). *We the Cosmopolitans: Moral and Existential Conditions of Being Human*. New York: Berghahn Books.
- Latour, B. (2004). Whose cosmos, which cosmopolitics? *Common Knowledge*, 10: 450-62.
- Nonini, D. (1997). Shifting identities, positioned imaginaries: Transnational traversals and reversals by Malaysian Chinese. In A. Ong and D.M. Nonini (eds.), *Ungrounded Empires: The Cultural Politics of Modern Chinese Transnationalism*. (pp.203-227). London: Routledge.
- Olwig, K. R., & Olwig, K. F. (2021). Landscape, justice and the quality of life in emblematically embodied nation/states – the case of Denmark. *Landscape Research*, DOI:10.1080/01426397.2021.1893289
- Ong, A. (1998). Flexible citizenship among Chinese cosmopolitans. In P. Cheah and B. Robbins (Eds.), *Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation*. (pp 134-162). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Parry, J. (2008). Cosmopolitan values in a Central Indian steel town. In P. Werbner (ed.), *Anthropology and the New Cosmopolitanism: Rooted, Feminist and Vernacular Perspectives*. ASA Monograph No. 45. (pp. 325-344). Oxford: Berg.
- Riccio, B. (2004). Transnational Mouridism and the Afro-Muslim Critique of Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (5), 929-944.

- Sakai, J. (2000). *Japanese Bankers in the City of London: Language, Culture and Identity in the Japanese Diaspora*. London: Routledge.
- Schiller, N.G. & Irving, A. (2015). *Whose Cosmopolitanism?: Critical Perspectives, Relationalities and Discontents*. New York: Berghahn Books.
- Shirky, C. (2009). *Here comes everybody*. London: Penguin.
- Simmel, G. (1950). The metropolis and mental life. In K.H. Wolff (ed.), *The Sociology of Georg Simmel*. (pp. 409–424). Glencoe, IL: Free Press.
- Singerman, D. & Amar, P. (Eds.). (2006). *Cairo Cosmopolitan: Politics, Culture, and Urban Space in the New Globalized Middle East*. Cairo: American University in Cairo Press.
- Stoller, P. (2002). *Money Has No Smell: The Africanization of New York City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tremon, A.-C. (2009). Cosmopolitanization and localization. *Anthropological Theory*, 9, 103– 25.
- Vink, W. A. (2010). *Creole Jews: Negotiating Community in Colonial Suriname*. Leiden: KITLV Press.
- Wardle, H. (2000). *An ethnography of cosmopolitanism in Kingston, Jamaica*. New York: Edwin Mellen.
- Wardle, H. (2010) Introduction A cosmopolitan anthropology? *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 18(4), 381–388.
- Werbner, P. (2002). *Imagined Diasporas among Manchester Muslims: The Public Performance of Transnational Identity Politics*. Oxford: James Currey.
- Werbner, P. (Ed.) (2008). *Anthropology and the New Cosmopolitanism: Rooted, Feminist and Vernacular Perspectives*. ASA Monograph No. 45. Oxford: Berg.
- Werbner, P. (2015). Cosmopolitanism: Cosmopolitan Cities and the Dialectics of Living Together with Difference. in Donald M. Nonini (ed.) *A Companion to Urban Anthropology*. (pp. 306–326). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24.
- Zubaida, S. (1999). Cosmopolitanism and the Middle East. In R. Meijer. (ed.), *Cosmopolitanism, Identity and Authenticity in the Middle East*. (pp. 15–34). London: Curzon.